

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félév.

Kolozsvár, martius' 19kén, 1841.

12. szám.

Tartalom: Felszólítás Honunk' buzgóbb emberbarátihoz, honfitársinkhoz, és hitünk' sorsosihoz, a' Pesten felállítandó reform. főiskola' ügyében. 89. l. Horodenski Konstantin, (Krizsa János.) 91. l.

Felszólítás.

Honunk' buzgóbb emberbarátihoz, honfitársinkhoz, és hitünk' sorsosihoz a' Pesten felállítandó reform. főiskola' ügyében.

Korunkban nemzetünk, szebb jövő felé haladásának korszakát éli. Elmaradását érezve, melyet mostoha körülmények 's hosszas lelki tespedés okoztak, miként elkésett vándor, kettőzött sietéssel halad előre az; közte mindenki, ki jóra, szépre, nemesre, szellemi erőt vagy anyagi tehetséget érez magában, fut, fárads 's munkál; ébreszteni, javítani, alkotni buzog mindenfelé, hol hona' javára teendő lát vagy sejt. Munkás méhkaptár jelenleg nemzetünk, tavasz' nyílásában, melly hosszú tél' zsbibasztásának rajog rendezni pótlását. — Valóban sok is történt munkás ébredésünk' e' szép korában közöttünk: százados előítéletek, szűkkeblűségek fejtetének ki, józan szabadelműség' szövétnekinél nyomasztó homályikból; hiányok pótoltatának, gátjaiból kiegyengetteték a' nemzeti haladás' pályája; mik után hasznos egyesületek 's reménydús vállalatok jövének létre. De valamint méltatlan fogna nemzetünk iránt lenni az, ki haladásunk' jelenségeit kétségbehozni, vagy tagadni merné: úgy hiúnak, vagy külföld' haladásával 's hazánk' erővel ismételtennek, vagy éppen újabb tespedés' alkalmit keresőnek kellene azt vallanunk,

ki hinné vagy állítaná, hogy nemzetünk már megtevé mit tennie kellett, vagy legalább megtevé azt mit tennie lehet, mit szellemi 's anyagi erőji megbirhatának. Illy hiedelem, illy állítás, közvéleménynyé válva, legveszélyesb méltelye fogna lenni egy haladásnak eredt nemzetnek; mert valamint egyeseknél úgy nemzeteknél mi sem rekesztheti el olly kártékonyan a' haladás' szép folyamát, mint kora eléggülés. De egyszerűmind hibás öncsalódás és fonak tévedés is fogna illy hiedelem, illy állítás lenni. Nem kívánjuk itt hosszú sorát idézni elő a' szellemi 's anyagi még teendőnek hazánkban; nem kívánunk párvonalt húzni a' műveltebb külföld 's jó hazánk között; ne hogy egybeállításunk fajdalomnak szülje a' honfi keblekben érzelmeit. Csak azt kérdjük, mellőzve egyéb számos teendőket: mi tétetett eddig a' nevelés' tág 's üdves körében közöttünk? azon körben, melly alapját veti meg egyesek' 's nemzetek' boldogságának? olly számmal, olly rendszerezéssel, olly alapítással állnak-e az iskolák, és nevelés' intézetei közöttünk, miképp azoknak állniok kellene, vagy lehetne? Vallhatjuk-e nemzetünket, a' fiatal erőben duzzadozó ifjut, de kinek testi 's lelki erőji ki nem fejlődtek még, csak most eredtek fejlődésnek, már kimerítettnek, kifárasztottanak erőben 's buzgalomban? ki nem birhatja már is fejlődése' 's haladása' fáradalmat? Nem; illy vallomás gyalázni fogná nemzetünket, mint-ha ez, ismeretlenül önjerejével, remegné annak

önjavára használatát, kifejlesztését; 's alig ébredve hajnalára, ismét régi zsibbadt éjlebe vágy-nék horolni vissza! Egy fiatal nemzetnek, melyben minden jónak 's nagyoknak elemei rejtve, csak nemes irányra, erős akaratra, állandó kitűrésre és szilárd egyértésre van szüksége, hogy erőit kifejtse; 's illy kifejtett nemzeti erőnek milly haladási munka birna kivihetlen lenni! Haladjunk előre folyvást! mert a' teendő sok, fejtendő erőnk még több, akarat 's egyetértés min kebleinkben fakadnak, a' hon' boldogsága pedig tulajdonunk!

'S a' hounak e' boldogságát, e' köztulajdonunkat, mi alapíthatja, sőt föltételezheti inkább, mint czélszerű nevelés, melly hasznos polgárokat, boldog és boldogító családfo-
ket nyújt a' hazának? Ez az oka, miért mivelts nemzeteknél a' nevelés eleitől fogva nemzeti leg-szentebb czélnak tekintett, és az ifjúságnak kellő kiképeztetése ezeknek fő gondoljai közé tar-tozott. Ez az oka, miért minden józanabb és nemesebb gondolkozású polgár, az oskolákat, legyenek azok bár mi felekezeti, nemzeti inté-zetnek tekinti; és menten szükkeblőségek' vagy pártszellemek' sugallatától, általános részvétellel és pártolással hajol azok felé. A' forró keblü emberbarát pedig, Nil' jótékony árjakint, még szé-lesebben ömledezik érzelmeivel, 's nemesen do-bogtatja azokat az emberiség' minden nevelő in-tézetei és oskolái iránt. Mert győződve van a' felől, hogy az oskolák az emberiségnek vete-ményes kertjei, mik nélkül az emberben letett isteni legnemesb magvak is csak hitvány gyo-mot teremnek! Illy tekintet hozá létre honunk-ban a' jettini alapítványt, keszthelyi, Ludovi-cea- 's több hasonnemű intézeteket, mellyek valláskülönbség nélkül árasztják, vagy árasztand-ják jótékonyosságukat.

Ezek valának azon biztató nézetek, mik a' dunamelléki ref. egyházkerületet egy, Pesten fel-állítandó főoskolának tervezésére bírák. Szép re-

ményei azonban, miket emberbarátok', honfiak' és hitsorsosok' nemes buzgalomába helyezett, nem valának minden aggodalom nélkül. Egyfelől a' felállítási öszveg' tetemessége, másfelől a' már létező többi ref. főoskolák iránti viszonyok 's azoknak érdekei iránti aggodalom, sőt tán né-mi féltékenység is, összefogva némelly más ap-róbb akadályokkal és kiviteli nehézségekkel, mik a' tervezett pesti főoskola ellen felhozattak, sőt önkint felöltöttek, ha nem éppen kétkedésre vagy habozásra is, de bizonyosan gondos megfonto-lásra, minden körülmények' józan egybevetésé-re ébresztették az egyházkerületet. Illy megfon-tolás' és egybevetés' utján mindazáltal meggyő-ződött egyházkerületünk:

1-ör: A' felől, hogy a' Pesten felállítandó főoskola nemzetünk', különösen pedig hitsorsos-sink' javára, boldogítására nem csak czélszerű és idves, hanem mindenek felett előleges szük-ségü is. Mert minden időkornak és szá-zadnak saját szellemé van, mitől az oskoláknak elmaradniok nem szabad; különben mult és nem jelen életnek nevelnek polgárokat, kik oskolá-ból kikerültök után magokat ahhoz alkalmaztat-ni nem tudják, 's tapasztalás-nyerésig untalan bukdosnak a' valódi életpályán. A' kor' szelle-mét, haladását, vagy is a' jelennek életét, leg-biztosabban taníthatja olly fővárosba helyzendő főoskola, mellynek haladása, kiképzési 's tár-salgási alkalmi, már magokban is képesek be-vezetni a' növendékeket a' folyó század' életébe, szellemébe, 's az elvont tudományok között sa-játjokká tenni a' legszükségesebbet — az élettudományt. Mert az oskolai pálya nem különsza-kított, vagy elszigetelt része a' világi életnek, hanem kezdete és előkészülete annak — Ide jár-
ul azon tekintet is, hogy jelenleg a' miveltebb nyelvek' tanulása végett több mint négyszáz ref. növendék küldetik nagy költséggel olly helyek-re, hol oskoláink nincsenek. Ezeknél fogva e-gyik főoskolánkat szükségképpen nagy városban

kell letennünk, 's erre Pestnél alkalmasabb városra hazánknak nem lehet. Közepén az országnak, helyzete legkedvezőbb; mint a' kereskedésnek gyűlpontja, nép- és emberismeretre alkalmakat nyújt. Fő fokán állván a' hazai műveltségnek, bír minden forrással a' tudományos kiképzetésnek. Vannak könyvtárai, physicum museuma, természettudományi cabinétje, csillagásztornya, fűvészkertje 's más több intézetei; mellyek mindenkinek használatára ingyen tárva állanak. A' kir. egyetem' helybenléte alkalmat ad némelly szaktudományok' teljesebb kitanulására. Bír a' város mindenféle nyelv-, muzsikai-, testgyakorlati (lovagló, vivó, uszó, 'stb.) mesterekkel 's intézetekkel. A' nemes társalgásnak minden alkalmi nyitvák; megkaphatja ezekben az ifju az illedelmes simaságot, nemes bátorságot, önbizalmat, világ- és emberismeretet; ment leend egyoldalúságoktól, szegletességektől. A' minden szakban kitűnő tudományos férfiakkal társalkodhatás mind tanítókra, mind tanítványokra egyaránt jótékonyan munkál. Innen, mi tervezett főiskolánknak egyik kitűzött nagy célja, hitfeleinknek pedig egyik legérezhetőbb hiányuk, Pest a' tanítók' és nevelők' kiképzetésére is, hazánkban legalkalmasabb.

Alaptalan itt azon ellenvetés, hogy a' szegényebb sorsu tanuló élelmét Pesten fel nem találandja. Adhat inkább mint bárhol paedagogiai leczkéket, szépírási, muzsikai, rajzolás, magyar nyelvtanítási órákat; tehet apróbb keresetet, könyvnyomtatói correcturák, leírások, házi szolgálatok által 'stb., és idővel miért ne volna szabad remélnünk Pesten is szegényebb tanulóknak számára teendő alapítványokat? végképpen kihaltak-e már az oskolák' lelkes jötevői? — Nem áll azon aggodalom is, hogy nagy városban többek az elromlásnak alkalmi. Mert tapasztalat szerint azon ifju, ki előtt a' tisztességes multság' és társalgás' legfőbb alkalmi — részint oskolai törvényeknél, részint már helynél fogva el-

zárják, kétségkívül mohóbban 's vigyázatlanabban fog eredni egy nagy város' multságának, olly szabadság' érzetével, mellyet nemesen használni nem tanult, mint egy ollyan ifju, ki előtt zsenge korától fogva, főképp józan ügyelet és vezetés mellett, nyitva állottak a' különböző tisztességes elfoglaltatások. Mert azon kívül, hogy a' folyvásti elfoglaltatás leghatalmasabb örje az ifjuság' erkölcsének, ezt az ujság' vágya sem vonja olly könnyen veszélyes kísértetekbe.

(Vége közelebről.)

Horodenski Konstantin.

(Folytatás.)

IV.

A' szarka viszont a' nyárfára röpi, és szokás szerint cseregni kezdett. Úgy ám, mint jó szarka cseveg, mindent kicseveg, mi csak begyében volt.

Chmielniczenko tovább ment hadával, de Pán Horodenski Mikola nem ment el vele, mint vezére a' czernobyli seregnek, hanem otthon ült folyvást a' várban — mit mivel otthon — senki se' tudta. A' Lőcsláb egy emberi lelket sem választott meghittjévé, 's a' gonosz lelkekkel társalgását senki se' látá, beszélgetéseket senki se' hallá, pedig úgy kellett lenni, mert Mikola csodás életet folytatott. Más nap, hogy a' berdiczovi vár' parancsnokául honn hagyaték, tüstént megtiltá Lőcsláb az öröknek és szolgáknak a' várszobák' küszöbét átlépni — csak egyetlenegy szolgálta, egy keresztelt zsidó vitte a' szobákban szolgálta, de ennek se' volt kulcsa a' szögletoronyba; mindig övé a' kardja mellett hordozá azt Lőcsláb. —

Senki se' tudta az örök vagy szolgák közül, hogy a' kastélyban valamely fogoly vagy büntetett tartatnék, 's még is a' rendes regge-

lin, ebéden 's vacsorán kívül három ízben hozatott magához Lőcsláb legválogatottabb étkeket 's legdrágább borokat; egyik szobában se volt legkisebb nyoma is, hogy ott költöttek volna el a' felhozott finom étkeket 's italokat, 's nem kevesen gondolták magokban: „ez nem istenes dolog, az ördöggel kell az átkozott Lőcslábnek czimborálnia.“ Midőn a' halász éjelenként a' Hnylopiat' vizén evezett könnyű sajkáján, több ízben látott a' szöglettorony' ablakán csillámló fényt, hasonlót a' pusztán koválygó farkas' szemének villogásához, 's gondolá magában: „Mi ott, a' sötét éjben fényledez, nem egyéb tán, csak az ablakramák' elrevesült fája, vagy tán az ördög' szemének hunyorgása — de a' világért se' szólott volna senkinek e' látomány felől. A' kozák örnek is éjfelenként úgy tetszett olykor, mintha valami sirás és panaszkodás, vagy haragos szitkozódás ütődnek alá füléhez, sokszor ollymit is képzelt hallani, mi búsan zengedő dalhoz hasonlók, melly édesen hangicsál a' fülnek, könyecseppet idéz észrevétlen a' hallgató' szemébe, 's szívét szaggatja; felnézett ekkor, de semmit se' látott, 's gondolá magában: talán a' szél zuhog olly titokcsodáson, vagy tán az ördögök kinzanak valamely szegény emberi lelket — de nem sokat szólott másoknak e' hallományról, akár szeméremből, ne hogy pajtasai kicsufolják, akár félelemből, nehogy Lőcsláb egy jó kender ostorral szavait visszavenni tanítsa.

Így folyt az élet a' berdiczovi várban — Chmielniczenko, mi után nem sikerüle neki, mint hetykén ígerte vala magának, az ördög-fajt 's a' köztársaságot túlzni tengeren, 's a' lengyel királyt igazi királylyá tenni, 's Bereszteczo mellett hátrálni kényszeríteték, rövid pihe-nés után Pán Horodenski Mikolához bétére. Nem kevés agályt okozott ez Lőcslábnek, de Chmielniczenko asztalhoz ült, itta szokása szerint az édes méhsert 's dúdorászt a' lengyelek' vesztét.

Felhajtá serlegét 's ment, — de egy hónap se' folyt le 's új haddal indult a' lachok ellen. Majd békére lépett a' hetman urakkal, hüséget esküvék ő felségének az egész kozák sereggel, de mind azon törte fejét, miképp forgathatná fel a' köztársaságot, 's ronthatná meg a' honfiakat, hogy ősi szabadságaikat, 's veszteségeiket örökre megemlegetnék. Isten tudja, mért cselekedett Chmielniczenko másképp, mint hitével fogadta vala.

Ez időtájt csendesen birta Horodenski Mikola Halcziniee falvát, parancsolt a' berdiczovi várban, semmi változás se' történt Lőcsláb' életmódjában; ő mindig egyforma; mindig azon egy volt Polovecko falvának feldulatása óta.

V.

A' tarkabarka madár megszünék csergeni, 's elrepült messze, messze — a' mit csak tudott, mind ki kelle csevegni.

Sötét volt az ég; csak néhány külön álló csillag pillogott le arany szemével, de a' föld' színén mi se' volt látható — fútt a' déli szél 's titokteljesen zúgott a' szántó földek' kalászaik közt. Halcziniee falván mécses világolt itt ott az ablakokból, vagy egy kuvasz vonított az udvar' kapunál. Az öreg Antó ballagott a' falu felé, látta miként csillognak a' mécsesek, 's hallá, miként zuhog a' szél a' búzakalászkok közt, mint hangzik az ebek' csaholása az üvöltő vészben; belé mélyedet tűnődésinek örvényébe, 's éneklé:

Ebek csaholnak, mécses ég —
Itt ember is tanyáz,
De só — 's kenyérrel hajh, elem
Nem nyíl baráti ház.

Nem ismer engem' senki már,
Szavamra nem figyel,
O én szegény! imámat hát
Magamra mondom el.

Most hangzék egy szótat: „Ember, megállj, honnan és hová? — „földi vagyok atyafi.“ — „Mia' neved? — „Kacorovski Antó.“ — „Soh' se hallám eddig e' nevet; de fordulj bé szobámba“ — hé Zurba, eredj az udvarkapuhoz, ezt az embert bé akarom bocsátni.

Az öreg Antó nem ismeré meg hangjáról, ki legyen az ember, de még is mind úgy jött neki, mintha Poleszuk' szavát hallaná — a' homályban nem vehette ki az örök' arcvonalmaid — 's így gondolkozék magában: „Szerencsétlenségnek kellett jöni e' falura, ha úgy őrzik mint egy tábort az ellenség előtt,“ 's lassudan lépegetett előre. Noha száraz volt a' föld, de egy bizonyos helyt még is jól érzé mentiben, hogy ott ingoványos, 's eszébe ötlék, hogy ő most egy görög templom' palánkkerítése mellett jár, felnézett 's látá, hogy három fekete kúpfédél egy tágas, sötét térben emeli homlokát; jobbra tekinté, mécsvilág fénylett ki az ablakon, ez volt a' csapszék, — ah, nem az a' mécsvilága mind ez előtt hét évvel égett, de a' ház' körül ez is szint' úgy világítá, mint hajdanán, — melegülni kezdett Antónak szive körül, de fájni is egyszersmind. Az udvaron ugattak az ebek, de szavok nem vala ismeretes, mint egykoron, — sötét volt az udvar és népetlen, nem úgy mint Pán Konstantin' idejében.

A' konyhaszobába vezették az öreget, itt beszédbe indult vele egy ember, hizott pofaju mintegy verőmalacz, e' mellett ittas és kopasz, 's rekedtes hangon mindenről kikérdezve az együgyü Antót, végül így szólott: „Isten hozott öreg, hólnap urunkhoz foglak vezetni.“

Még csak egy bényelő falatot sem adtak vacsorára az öregnek, sem egy maroknyi szalmát fekhelyül; fájt, nagyon fájt ez neki 's gondolá: „Hadd legyen, hadd; lám, közelget végetek, nem soká tartand már uralkodástok.“

VI.

Midőn a' szürke sólymok fészkekből felrebbennek, soká szállongnak szanaszét a' légtelenben, isten tudja, merre repülnek, és midőn ismét le szállnak, orrukat öszve tartva csacsognak együtt elmúlt időkről — mert a' sólymok is találkozhatnak egymással, mint az emberek, habár ott fent is az isten' szabad legében.

Löcsláb szörnyen elbitte vala magát, 's gögös nagy urat játszék; mind csak illy szótat leheté szájából hallani: „Hallod-e hé, eredjsze, jösztesze ide;“ vagy: „Lödülj, pusztulj szemem előtt!“ Olly embert, ki nem állott felette rangra vagy születésre, ollybá vette csak, mint egy rühes vak ebet. Midőn az öreg Antót bemutatatták, jól jutott eszébe, hogy nem más, mint az ő és Konstantin' egykori dajkálójak áll előtte, mert ha sántított is Mikola, de az isten neki jó szemet 's élénk emlékezetet adott volt. Hosszu szemöldeit sötéten összehuzá, 's rettenetes mogorva képet akara csinálni, 's még pofait is felfutta, mintha bizony csak így lenne ember a' talpán.

„Ki vagy te, vén pimasz?“ Kacorovski Antó! nagyságos Pán! hát ugyan elfelejtkezett-e már az én jó uram az öreg szolgálóról? de nem csudálkozom; már rég az ideje — az óta meg is aggottam, 's — „Elég, elég márerről — mondsza, hol most az urad?“ Ezen szavaknál részegzé szemeit, mintha gondolatját is keresztül akarná pillantani. — Nem tudom, tán a' krimi tatárok . . . „igazat szólj, vén eb!“ 's az elurisodott Löcsláb nem átallá kezét felemelni egykori ápolójára. — Istenemre mondom, hogy csupa igazságot beszélek. — „Majd megtanítlak én igazságra, — hé!“ — A' keresztelt zsidó béjőve. — „Tömlöczbe ezzel a' gazemberrel, hogy napfényt ne lásson, verjétek ott kemény bilincsek közé — megtanítlak én titeket — árulás ellenem — bitófára a' semmire kellőkkel!“ — El-

vezeték az öreg Antót, egy szót se' szólott ő, csak a' fejét csóválá, de Horodenski Mikola dült fült mérgében, 's reszketett a' félelem miatt, de csak egy pillanatig.

Sötét volt a' börtön a' herdiczovi várban, egy földalatti lyuk, süket és tompa, denevér se' repült oda bé soha, patkány és menyét is irtóztak ott bujdokolni, csak a' Hnylopiat' vize zuhogott szünet nélkül a' foglyok' fülébe, mint epedőleg bús hangjai a' szabadság' énekének. Oda vitték az öreg Antót. — A' lámpa' halvány világánál sok rabot látott ő jobb és bal felől, kezök és lábok lebilincselve, 's nyakok a' kőfalhoz szegezve kemény nyakszorítókkal, mint kutyákat szokták; a' legdühösebb kétségbeesés' hangjain átkozták azok Lócslábót 's a' lacsony szolgálait. Felelet helyett doronggal sujtolák az örök a' foglyokat, 's Antót továbbvezették. Neki pedig mind úgy tetszék, mintha ismeretes szózatokat hallana, de a' gyengén pislogó mécsvilágánál nem vala képes a' szakállal bénótt zordon arcoknak csak egyikén is ösmert vonásra találni.

Tovább mentek a' földalatti foghely' legmélyibe; ekkor az örök egy rezeszt hátrátolván, egy ajtót nyitának meg; itt csak két fogoly volt, mindenik szalmán hevert, 's arczuk a' fal felé vala fordítva — hallgattak — sem átok sem szitok nem jött ki szájokon. Az őrfélelemből-e vagy tiszteletből nem szólott hozzájuk. Ide kötözék le Antót a' szolgák's távoztak.

Sötét vala a' börtön, mint a' sír; mélyen sohajtott Antó, 's a' két fogoly új társok felől beszélgetett egymással. Fülelni kezdett az öreg beszédjökre 's aztán kiálta: „Konstantin kedves uram és kapitányom!“ — „Te vagy-e Antó!“ mind ketten rázák lánczaikat, mert örömet ölelték volna egymást, mint a' lachoknál egy ifju Pán 's egy öreg szolga ölelik és üdvezlik egymást; a' vén Antó, mint ki hozzá vala már szokva a' lánczokhoz, búsán sohajtott, de Ho-

rodenski Konstantin, mert ő volt a' fogoly, csikorgatá fogait. „Es te itt volnál, jó öreg?“ „S kegyed itt édes jó uram!“ felele Antó, de nem bátorkodék az ifju Pántól kérdezni valamit. — „Beszéld el, hogyan jutottál ide?“ Antó engedve ura' kívánságának, elmondá hosszason, miként esett volt a' krimi khán' fogságába, 's hogy ez a' szelidlelkü úr az elfogott kozákokat mind szabadon bocsátá azon feltétlalt, hogy Chmielniczenkónak a' lengyel főurak ellen szolgálának. Ő haza indulván utját téveszté, nem jött Perejaslawl felé, hanem tanyáról tanyára addig vándorolt, mig Halcziniec falvára érkezék, 's onnan e' börtönbe, — szaván lelete észrevenni, hogy ő jelenleg csak ura' sorsát fájlalá, de a' magáén rendkívül örvende, együtt lehetvén urával, kit mint kisded gyereket annyiszor horda karjain. Végezvén beszédét, jól lehetett észrevenni, mennyire kívánna ő is valamit urának eddigi sorsáról tapasztalni, de nem tudott magának elég bátorságot venni ez iránt kérdezősködni.

Horodenski Konstantin könnyen elérté hű szolgája' kívánságát 's így kezdé: „Krimiából Istvánnal Oláhországnak vevök utunkat, elmenénk a' szép Jassyba, — a' hospodár kenyérrel és sóval fogada minket, 's vendégszeretete' díjául vérünk 's kardunkat kíváná, mert éppen háboruja volt akkor a' muzulmanokkal, — illyes miért nem hagyja magát a' jó kozák kétszer kéretni, több hónapig száguldoztunk a' Dunán és Balkánon túl, de egyszer mindennek vége van. Az idegen földön kóborlást megunja az ember, a' megszelidített farkas még aggott korában is visszavágyik az erdőbe, a' kozák sovárog szülőföldére. Elhagyók Oláhországot, 's megköszönök a' vendégszeretetet, — micsoda tetteket vittünk véghez, azta' muzulmanok legjobban tudnák előmondani, sokáig fognak ám megemlegetni. Ut közben sokféle idegenekkel találkoztunk, de senki se' tudott az itthon levőkről va-

lamit hírül adni. Itt Berdiczovba hallók, hogy Mikola bátyám itt volna, 's azt hívők, ő mindent meg fogna mondhatni. Pompáson fogada minket, engem öcsésének 's urának szólíta, Stepánt pedig jó barátjának. Mondá, hogy ő jószágunkat védendő, Chmielniczenko' pártjára lépett legyen, mindazáltal kész volna minden birtokimat átadni, Stepánt arról tudósítá, hogy Pán Solecki Necipor 's a' fekete szemü Tetiana a' lachok' földére vonták magokat. Vigadtunk 's lakomáztunk addig, míg többé lábaink nem birtak, 's midőn feleszméltünk, itt lelők magunkat, a' mint most láthatsz. Nem foghatom meg, mi az ördög lelhettea' Lőcslábot. "Az ifju Pán erőködött vidámnak látszani, nehogy a' szegény Antót még inkább elszomorítsa, de szívében másképp érezett. Solecki Stepán pedig mind csak dörögge: „A' Lőcsláb egy áruló, egy gazember, egy hitetlen kutya!"

Ez alatt zörgés hallatszék az ajtóval szembe lévő oldalon, mintha kulcsot fordítának a' zárban, csikorgottak az ajtó sarkai, 's fény világítá meg a' foghelyet. A' keresztelt zsidó, a' Lőcsláb' hű szolgálja, lépe bé két lámpával, eleikbe tartá a' foglyoknak, — az ajtóban pedig egy fehérbe öltözött nő alak álla meg, kit a' Lőcsláb kezénél fogott; egyszerre fájdalmasan sikolta fel: „Konstantin, kedves bátyám!" 's térdire omlék Horodenski Mikola előtt.

A' foglyok nagy erővel rázogatók bilincseiket, a' keresztelt zsidó villámként hagyá el a' foghelyet, 's az ajtó ismét bécsukodék, mind ez olly hirtelen történt 's olly rövid ideig tartá, mint egy lélektünet, mint egy bohókás álomkép, — nehéz volt a' szemnek, az egész képet fölfogni, nehezebb még az észnek, az egészet egyeztetni, — 's újlag sötét volt a' börtön, és a' Hnylopiat zúgott és hangzott szakadatlan a' foglyok' fülébe. —

VII.

Vadonban egy elégett tölgyön ül a' szajkó,

vigan játszodoznak a' napsugárok ragyogó tollain, de búsan csüng feje, 's még búsbabb a' kiáltás, melly koronként kitör kebléből.

A' berdiczovi vártoronyban vala egy szépen fölékesített szoba, falai drága kelmékkel bévonvák, padlatán gyönyörű szőnyegek, 's körröskörül pamlagok keleti mód szerint; alabástrom urnákban jó illatu szerek füstölögtek, mint szokás keleten. Egy leány vala itt, de nem kelet Odaliskája, gondolati nem édelegtek buja szerelem' képeivel, nem szendergé az édes hágyadás' álmát, melly kölcsönös boldog szerelem után szokott következni. Halvány volt arcza, mint márványkő egy sír felett, ajkait alig festé rózsapír, szemének égszín kéke nem lángolt az érezt' tüzétől, de egy könnyüeske csillogott azokban, 's olly szellemileg átlátszó, olly valami földön túlias vala e' bájos teremtmény, mint ha egész valója menybe akarna szállani, a' lelkek igazi honába. 'S pedig olly szép vala ő, szép egész az elbájolásig, titokteljes ellenállhatlan szépség lengé körül, 's szerelem' és részvét' érzeményivel vonza minden szívet magához. Homlokát búsan csüggeszté kezére, nem sirt, nem nyögött, de arczán lehete látni, miként emésztődik lelke nyomasztó gondokkal. Illyen vala Solecki Tetianka.

Szemei előtt hala meg atyja, hala megédes anyja, esék és pusztula el hazája, 's még nem szakada meg szíve félelem és kétségbeesés miatt, nem törék meg lelke, mert istennek így vala szent akaratja. Sokat, nagyon sokat sirt ő Horodenski Mikola' fogságában, de még sem busulá magát halálra. Hijába fenyegette, hijába kérte Lőcsláb, hogy ön jó szántából hozzája férjhez menne, mindig, de mindig csak ennyi volt válasza: „nem én — nem akarok nőd lenni.“ — Lőcslábnak vala ereje, vala hatalma a' gyenge, tehetlen lánykát kényszeríteni, de mind- eddig nem volt eléggé vakmerész ellene erőszakkal föllépni; szerette 's egy undok lelkü is

képes szeretni. Ma dühbe jött, 's mondá magában: kényszeríteni fogom a' negédest, — de meghökkent a' leány előtt, ijedség fogta el, 's távozott magában dörmögve: „majd holnap megteszem“ 's így eltelék, mulék az idő. A' leánynak unalmas, gyűlöletes vala az élet, súlyosan 's keserűen nyomasztá szívét a' balsors, de jámbor szelid lelke mind csak türt, 's egy vértanú csendes megadásával alázódék meg az úr előtt.

Jelenleg új sebet ejte Horodenski Mikola a' lány' szíven; bátyját és szeretőjét mutatá meg neki a' fogságban, saját hatalmában, 's így szóla: „Tetianka, ha még sem akarsz önkéntes vonzalomból hozzám jöni, hidd el, szemeid előtt fogom őket kivégeztetni, majd aztán meglátjuk! ám ha oltár előtt erőtetés nélkül ígеред, hogy enyém leendesz, enyém örökre, úgy szabadon bocsátom őket, 's mi boldogok leszünk; gondolkozzál meg holnapig. Imé, én esküszöm; 's vigyenek el engem az ördögök testestül lelkestül, ha eskümet megszegem, 's a' mit mondék, meg nem tartom; — holnapig tehát, holnapig.“ Ezen szók után jó éjszakát kívánt Mikola Tetiankának.

A' leány egész éjszaka nem húnya szemet, de egy egész álmvilág vonult keresztül lelkén az álomtalannak. Feltűntek előtte az atyai ház' égő üszkei, a' kegyetlen tatárok' zordon arczai — hallá a' rémület' kiáltását, a' halállal küzdők' nyögéseit, a' dúló vadcsoport' ujjongásait, — látá haldokló anyját, vérben fuldokló atyját, 's mindkettő kiáltá: mentsd meg, o mentsd meg testvéredet, — szabadítsd meg fiunkat, vég sárjadékát a' Solecki nemzetségnek! — látá a' pallost szeretője' fején villogni, a' halál' köteleit testvére' nyaka körül; miként terjengetik feléje karjaikat, 's látszanak szemeikkel esdekelni éltökért! Többször riadt fel ágyából, dörzsölé kezeit — nem alutt, és még is mindent látott, mindent hallott. Egész világos viradtig kinzák az álmak; az ébredő napsugarokkal eltűntek, 's

ő imádkozék, aztán ismét a' pamlagra dült, kezére támasztá fejét, 's zavaros képzelődéseit kényökre hagyá szaguldozni. —

Megnyilt az ajtó, 's Lócsláb belépett, — némi bátortalanság látszék szemében, 's valami fanyar durva szomorgás homlokán, 's keserű mosoly vonaglott ajkain. Megfogá kezét Tetiankának, ő nem ragadá azt vissza, mint egyébkor cselekvék, 's megsókolá a' leány' halovány arcát. „No's, édes kisaszszony, hogy 's mint áll a' dolog?“ — „Én megégyezem.“ — Lábaihoz omlék Mikola: „valóban, kedvesem?“ — Jól látszott, mint erőködek lelkének minden erejét öszve szedni egy feleletre, mert hangosan, zokogástól félbe nem szakítva így szóla: „Igen, de ma legyen meg az esküvés, ma legyen szabadság az én bátyámnak, 's Konstantinnak,“ többet nem szóla, szava fenn akadt, egész lényében öszve borzada. — Mikola felállott: — „Tetiana, ma lessz az esküvő, 's holnap szabadok lesznek.“ — „O nem, nem! ma kell lenniök!“ — „Az nem lehet!“ Valami szándokát gyanítá talán a' leánynak, vagy ki tudja, mine-mü okból, ő makacsul ragaszkodék feltételéhez, „az nem lehet, semmiképpen nem! — csak holnap! — „úgy nekem se' lehet!“ — Nincs borzasztóbb, mint egy ember, a' ki örömből hirtelen megyen át haragra. Lócslábnek szikráztak szemei: — „Neked hát nem lehet! — úgy még ma lészesz tanuja haláluknak.“ — Tetianka hallgatott. — „Nem akarsz? — várj, tüstént szemeid előtt,“ 's fordult az ajtó felé. — Megragadá köntösét a' leány. — „Allj meg! — én akarok, mindenre kész vagyok! — még ma tiéd leszek!“ — 's földelé kezeit. —

(Vége közelebből.)

Kriza János.

Igazítás. A' folyó évi Társalkodó' 74-ik lapján 2-ik hasáiban 4-ik sorban „vigalmazni“ helyett „irgalmazni;“ 75. l. 1. h. 12. s. „minden“ h. „illy;“ 36. s. „közalkotmány“ h. „közállomány;“ 76. l. 1. h. 34. s. „sem felperes“ h. sem felperes sem alperes;“ 78. l. 1. h. 38. s. „fogadják“ h. „fogják“ kell olvasni.

Nyomatott az erdélyi Híradó-intézet' betűivel.